

یونان و روم

مقدمه

در این درس به اختصار با تمدن‌های یونان و روم باستان آشنا می‌شوید. هر دو این تمدن‌ها مربوط به اروپا در دوران باستان است. اروپاییان تا یکی، دو قرن پیش، درباره‌ی تمدن‌های یونان و روم چیز زیادی نمی‌دانستند تا این که کشفیات باستان‌شناختی و مطالعات تاریخی، جلوه‌های زیادی از این دو تمدن را آشکار کرد. امروزه اروپاییان به تمدن یونان و روم اهمیت زیادی می‌دهند و به آن افتخار می‌کنند. حتی تأثیر این امر در زندگی اجتماعی و فرهنگی آنان مشهود است؛ اکنون ساختمان‌های زیادی در شهرهای بزرگ اروپا به تقلید از سبک معماری یونان و روم ساخته شده است. نام‌های یونانی و رومی کاربرد زیادی دارد. هنرمندان در رشته‌های مختلف هنر، به یونان و روم توجه دارند و از آن الهام می‌گیرند. ادبیات یونان و روم اعم از اسطوره‌ها، سرودها، اشعار، حماسه‌ها و ... در آموزش‌های رسمی و غیررسمی رواج دارد. با این حال باید دانست که هر دو این تمدن‌ها دارای نقایص جدی بوده‌اند، به طوری که مورخان غربی به تفصیل درباره‌ی آن به بحث پرداخته‌اند.

دولت شهرهای یونانی

تأثیر زیادی پذیرفته بودند؛ زیرا دریانوردان مصری و فنیقی بدان منطقه رفت و آمد داشتند.

وضعیت جغرافیایی یونان، تأثیر چشم‌گیری در

سرنوشت مردم آن داشته است.

فکر کنید و پاسخ دهید :

با توجه به نقشه، حدس بزنید که چرا وضعیت

جغرافیایی یونان در زندگی مردم و تحولات تاریخی آن

نقش چشم‌گیری داشته است؟

تاریخ یونان باستان را می‌توان به دو دوره قبل و بعد از آریایی‌ها تقسیم کرد. تمدن کرت^۱ مربوط به دوره قبل از آریایی‌هاست که دست‌آوردهای تمدنی آن به سایر جزایر یونان منتقل شده است. اگر به نقشه نگاه کنید، در جنوب یونان، جزیره کرت را می‌بینید. باستان‌شناسان توانسته‌اند آثار زیادی را که مربوط به ۴۰۰۰ سال پیش بود، در آن جا بیابند. مردمان کرت از تمدن مصر و فنیقیه

از حدود ۲۵۰۰ سال پیش از میلاد، مهاجرت برخی از قبایل آریایی از سمت شمال به سرزمین یونان آغاز شد. وجود جزایر پراکنده و کوهستان‌های زیاد و هم‌چنین تعصبات قبیله‌ای موجب شد که قبایل یونانی با وجود برخی مشترکات فرهنگی، جدای از هم و به‌طور مستقل زندگی کنند. بدین ترتیب در یونان به تدریج، دولت – شهرهای متعددی پدید آمد.

دولت – شهرهای یونان با یک‌دیگر رقابت داشتند و دایم با هم جنگ می‌کردند. در تاریخ یونان، دولت – شهرهای اسپارت و آتن مشهورتر از بقیه هستند. شیوه‌ی حکومت و نیز تربیت اهالی آتن و اسپارت با یک‌دیگر متفاوت بود. این دو، رقابت و دشمنی شدیدی با یک‌دیگر داشتند. اهالی اسپارت به جنگاوری شهرت بسیاری داشتند و آن را برای خود افتخار می‌دانستند. آنان پسران خود را از همان کودکی به ورزش‌های سخت و تربیت بدنی عادت می‌دادند. آموزش‌های نظامی آنان بسیار سخت و طاقت‌فرسا بود. البته رزم‌آوری در میان اهالی آتن نیز اهمیت داشت اما مردم این شهر بیش‌تر به‌خاطر علاقه‌مندی به حکومت و دموکراسی و رواج اندیشه‌های علمی و فلسفی شهرت یافته‌اند.

هم‌زمان با دولت – شهرهای یونانی، حکومت مقتدر هخامنشی قدرت بلامنازع آسیا بود و فتوحات آن در آسیای صغیر روبه‌گسترش بود. در نتیجه کشمکش‌ها و نبردهایی میان ایرانیان و برخی شهرهای یونانی رخ داد که مدت‌ها ادامه داشت.

اسکندر مقدونی

رواق اقتصادی و برخی اصلاحات اجتماعی رهبرانی

هم‌چون پریکلِس^۱ موجب پیشرفت قابل توجه آتن و شهرهای تابعه‌ی آن شد. با این حال، رقابت و دشمنی میان دولت – شهرهای یونانی هم‌چنان ادامه داشت. آنان به دو گروه اصلی تقسیم شده بودند که آتن در رأس یکی و اسپارت در رأس دیگری قرار داشت. دولت هخامنشی نیز در خفا بر اختلافات آنان دامن می‌زد و به اسپارت کمک مالی می‌کرد. جنگ‌های داخلی یونان که به جنگ‌های پلوپونز^۲ معروف است، سال‌ها ادامه داشت تا سرانجام به پیروزی اسپارت انجامید. بدین ترتیب، هخامنشیان به دست خود یونانی‌ها از آتنی‌ها انتقام گرفتند. اسپارتی‌ها نیز با فتح آتن از آنان انتقام گرفتند و مردم آتن را بسیار تحقیر کردند؛ هرچند دیری نپایید که خود نیز مغلوب یکی دیگر از دولت – شهرها به نام تبس^۳ شدند. بدین ترتیب، اختلافات داخلی روز به روز یونان را ضعیف می‌کرد. در چنین شرایطی، فیلیپ مقدونی که حاکم مقدونیه^۴ در شمال یونان بود، توانست طی چند جنگ بر یونانیان پیروز شود. پس از فیلیپ، پسرش اسکندر با سپاه‌یانی که از سراسر یونان جمع کرده بود به آسیای صغیر (ترکیه‌ی امروزی) آمد، از آن‌جا عازم مصر شد و آن سرزمین را فتح کرد. سپس با شعار «انتقام گرفتن یونانیان از ایرانیان»، راهی ایران شد و در شرایطی که هخامنشیان – به دلیل اختلافات و فساد درونی – دچار ضعف شده بودند، توانست آنان را در چند جنگ شکست دهد و تا شمال هند نیز پیش برود. اسکندر در بازگشت در بابل مرد. از آن‌جا که اسکندر برای خود جانشینی تعیین نکرده بود، سال‌ها میان فرماندهان سپاهش جنگ درگرفت تا عاقبت یکی از این سرداران به نام آنتی‌گون^۵ بر یونان مسلط شد. با این حال، حکومت مقدونیان بر یونان دیری نپایید؛ زیرا

۱- Pericles

۲- Peloponnesus

۳- Thebes

۴- Macedon

۵- Antigone

برای فرونشاندن خشم خدایان قربانی می‌کردند. از نظر یونانیان جایگاه تعدادی از خدایان برفراز کوه المپ بود. به همین دلیل، مسابقات ورزشی که چند سال یک‌بار در شهر المپی برگزار می‌شد، ریشه‌ی مذهبی داشت، مسابقات المپیک^۱ در عصر ما، یادگاری از همین مسابقات است.

یونانیان به زندگی پس از مرگ اعتقاد داشتند. آنان هنگام دفن مردگان، برخی از وسایلشان را در قبر می‌گذاشتند. ارواح مردگان در نظر آنان حرمت زیادی داشت و برای شاد کردن آن‌ها، آداب و رسوم خاصی انجام می‌گرفت. در دولت – شهرهای یونان معابد بسیاری وجود داشت که مردم برای انجام مراسم دینی به آن‌جا می‌رفتند. کاهنان معابد در نزد مردم محترم بودند. برخی از آنان علاوه بر انجام مراسم دینی، پیشگویی نیز می‌کردند.

قدرت تازه‌ای در گوشه‌ی دیگری از اروپا شکل گرفت و یونان را به تصرف خود درآورد. این قدرت جدید امپراتوری روم بود که در ادامه‌ی درس با آن آشنا خواهید شد.

فرهنگ و تمدن در یونان باستان

دین: یونانیان به خدایان بسیاری اعتقاد داشتند. آنان هم‌چون بسیاری از مردم جهان باستان معتقد بودند که پدیده‌هایی چون آسمان، زمین، رعد و برق، جنگ، عشق و زیبایی، علم و دانش، هر یک خالق ویژه‌ای دارند که جایگاه تعدادی از آن‌ها در آسمان و محل سکونت تعدادی در روی زمین و نیز در زیر زمین است. از نظر یونانیان، تعدادی از خدایان همواره از اعمال انسان‌ها به خشم می‌آمدند و درصدد تنبیه آنان بودند. به همین دلیل، یونانیان

۱- Olympic

بنای پارتون یکی از آثار تاریخی مشهور که از یونان باستان به جامانده است.

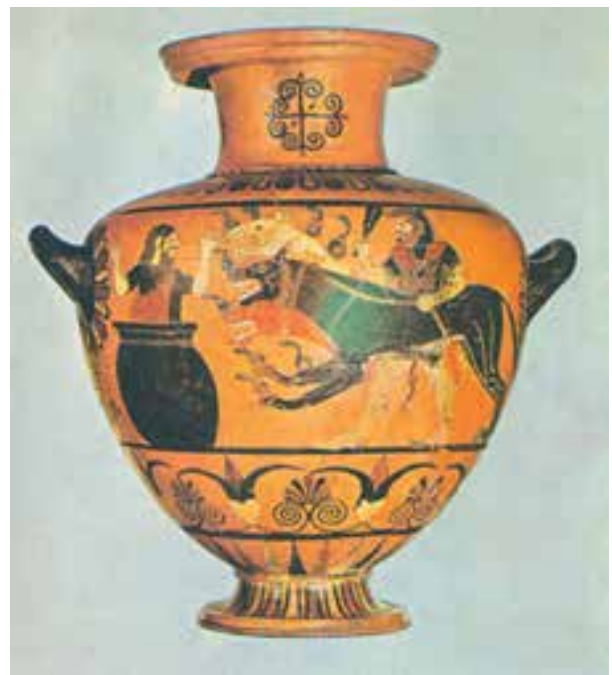
رشد و رونق به سزایی یافت. یونانیان اغلب ساختمان‌های خود را از چوب و آجر می‌ساختند، بعدها برای بنای معابد بزرگ و کاخ‌ها از سنگ استفاده کردند. موسیقی و تئاتر نیز در میان یونانیان رواج زیادی داشت. علم و فلسفه: علم و فلسفه در یونان باستان پیشرفت زیادی کرد؛ زیرا:

۱- یونانیان به بحث و گفت‌وگوی علمی علاقه‌ی زیادی داشتند و ساعت‌ها با یک‌دیگر به گفت‌وگو می‌نشستند.

۲- کشتی‌های بازرگانی یونانی به مصر و آسیای صغیر رفت و آمد می‌کردند. از این طریق، بسیاری از دست‌آوردهای علمی مردمان آسیا و آفریقا به یونان راه یافت و بر آن افزوده شد.

۳- مشهور است که اسکندر پس از حمله به ایران به کتابخانه‌ی بزرگ هخامنشیان در تخت جمشید دست یافت و پیش از آتش زدن آن‌جا، دستور داد آن را به یونان منتقل کنند. بدین ترتیب، یونانیان به بسیاری از دست‌آوردهای علمی ایرانیان دست یافتند و آن را به کار گرفتند.

هنر و معماری: از یونان باستان آثار بسیاری چون مجسمه‌ها، معابد، ظروف، سکه‌ها و گنج‌بری‌ها شناسایی شده است اما معماری و مجسمه‌سازی یونانیان شهرت بیش‌تری دارد. یونانیان، هم برای خدایان و هم برای فرمان‌روایان مجسمه می‌ساختند. آنان به زیبایی و تناسب اندام اهمیت زیادی می‌دادند، از این‌رو، مجسمه‌سازی

ظرف آب یونانی. تصاویر نقاشی شده برگرفته از اساطیر یونانی است.

پلوتارک، با نوشتن کتاب حیات مردان نامی، نام خود را در میان مورخان جاودان ساخت. او در این کتاب به شرح حال مردان بزرگی که در یونان و روم پدید آمدند پرداخته و کوشیده است با مقایسه‌ی آنها، ابعاد مختلف شخصیت هریک را تشریح کند.

از رُم تا روم

فتح مصر و آسیای صغیر کشوری وسیع پدید آوردند. بدین ترتیب، حکومت رم به امپراتوری روم تبدیل شد. گستردگی بیش از حد قلمرو روم برای آن امپراتوری مشکلاتی در پی داشت. همسایگی رومیان با دولت ایران، سرآغاز مسائل بسیاری در سرنوشت دو کشور بود. تا این زمان رومی‌ها آشنایی زیادی با حکومت ایران آن زمان - یعنی اشکانیان - نداشتند. همسایگی آنان با اشکانیان موجب برخورد منافع و در نتیجه، جنگ‌های بسیاری شد که تا اواخر دوره‌ی ساسانی ادامه یافت. این جنگ‌ها در نهایت موجبات ضعف هر دو کشور را فراهم کرد.

در همان زمان که یونان دوران شکوفایی خود را می‌گذراند، در شمال غربی آن - یعنی در شبه‌جزیره‌ی ایتالیا - اقوامی می‌زیستند که از حیث فرهنگ و تمدن بسیار عقب‌تر از آنان بودند. از شهرهای مهم این اقوام، شهر رم بود. رمی‌ها حکومت جمهوری داشتند. آنان به‌طور دایم با همسایگان خود در جنگ بودند. به همین دلیل، جنگاوری در میان رمی‌ها اهمیت زیادی داشت و پسران خود را پس از دوران کودکی به آموزش‌های سخت نظامی مشغول می‌کردند.

در قرن سوم قبل از میلاد، توسعه‌ی فتوحات رمی‌ها موجب شد که با حکومت کارتاژ همسایه شوند و بر سر منافع اقتصادی و راه‌های دریایی، با یک‌دیگر بجنگند. کارتاژی‌ها عنوان خود را از پایتخت خود، شهر کارتاژ^۱ (در تونس فعلی)، گرفته بودند. آنان قسمت‌های زیادی از سواحل شمال آفریقا و جزایر دریای مدیترانه را در اختیار داشتند. جنگ‌های رومی‌ها با کارتاژی‌ها بیش از نیم قرن طول کشید. سرانجام، با وجود رشادت‌های هانیبال^۲، سردار کارتاژی، رومی‌ها پیروز شدند و به عمر دولت کارتاژ خاتمه دادند (۱۴۶ ق.م.). جنگ‌های رومی‌ها و کارتاژی‌ها به جنگ‌های پونیک^۳ معروف است. رومی‌ها به تدریج بر پیروزی‌های خود افزودند و با

فکر کنید و پاسخ دهید :

در یکی از سوره‌های قرآن کریم، به جنگ‌های ایران و روم اشاره شده است. آیا در این باره چیزی می‌دانید؟

مشکلات و دلایل ضعف امپراتوری روم

امپراتوری روم از قرن سوم میلادی دچار مشکلاتی شد که به تدریج قدرت آن را به تحلیل می‌برد. یکی از علل این مشکلات وسعت بیش از حد قلمرو امپراتوری بود. امپراتور کنستانتین شهر بیزانتیوم (قسطنطنیه) را که در شرق امپراتوری بود به پایتختی انتخاب کرد. این اقدام مقدمه‌ی تقسیم روم به دو قسمت

۱- Carthage

۲- Hannibal

۳- Punic

شرقی و غربی گردید (۳۹۵ م.).

از آن پس، روم غربی به دلیل حملات مداوم اقوام بیابانگرد روبه انحطاط نهاد و به عکس، روم شرقی به دلیل برخورداری از سرزمین‌های ثروتمند امپراتوری و راه‌های بازرگانی تا مدت‌ها به حیات خود ادامه داد تا آن که در ۱۴۵۳ م. پایتخت آن توسط ترکان مسلمان فتح شد و بدین ترتیب، یکی دیگر از امپراتوری‌های بزرگ جهان منقرض شد.

مسیحیت و تأثیر آن در جامعه‌ی روم

پیدایش مسیحیت، مهم‌ترین حادثه در تاریخ روم باستان است. مسیحیان در ابتدا مسئله‌ی مهمی برای حکومت روم به شمار نمی‌رفتند اما به مرور زمان به شمار و اهمیت آنان افزوده شد. تعالیم مسیحیت در جامعه‌ای

که فساد و خشونت در آن گسترش فراوانی داشت، مردم را به پارسایی و مهربانی دعوت می‌کرد. به علاوه، تعالیم آن با بسیاری از سنت‌های شرک‌آمیز رومیان در تضاد بود. به همین دلیل، از طرفی بسیاری از بردگان و گروه‌های مردم بدان گرویدند و از طرف دیگر، موجبات خشم و نگرانی روحانیون یهودی و حاکمان رومی را فراهم آورد. از این رو، سخت‌گیری نسبت به مسیحیان بیش‌تر و بیش‌تر شد. بسیاری از مسیحیان در این راه جان باختند اما روند گسترش مسیحیت ادامه داشت و آموزه‌های آن در زندگی فردی و اجتماعی پیروانش پایدارتر می‌شد تا این که کنستانتین به مسیحیت گروید. از آن پس، این دین در اروپا رسمیت پیدا کرد و روزبه‌روز به پیروانش افزوده شد و حتی در خارج از مرزهای اروپا نیز پیروانی یافت.

فرهنگ و تمدن در روم باستان

فرهنگ و تمدن در روم باستان از عوامل مختلفی تأثیر پذیرفته و در گذر زمان تغییر و تحولاتی داشته است. در اوایل، رومی‌ها پیش‌تر تحت تأثیر فرهنگ ساکنان قبلی شبه جزیره ایتالیا بودند.

پس از فتح یونان نیز رومی‌ها به‌رغم برتری نظامی، به تدریج با میراث تمدنی آن‌جا آشنا شدند. بدین ترتیب، علم و دانش، آداب و رسوم و بسیاری از جنبه‌های دیگر فرهنگ یونانی در متصرفات روم گسترده شد. در واقع، بسیاری از جنبه‌های فرهنگ یونانی در روم استمرار یافت و امروزه نیز در زندگی مردم اروپا متجلی است.

با حضور و گسترش مسیحیت، فرهنگ مسیحی که از جهات بسیاری بر فرهنگ موجود جامعه‌ی روم برتری داشت در زندگی اجتماعی مردم نفوذ کرد و بر آن تأثیر گذاشت. در ضمن، رومیان علاوه بر این که بر جوامع زیر سلطه‌ی خود تأثیر می‌گذاشتند، از فرهنگ و تمدن آنان نیز تأثیر می‌گرفتند. قلمرو روم شامل سرزمین‌های وسیعی در اروپا، آسیا و آفریقا می‌شد. راه‌های زمینی و دریایی، این قلمرو وسیع را بهم می‌پیوست و اندیشه‌های اقوام گوناگون را از قسمتی به قسمت دیگر انتقال می‌داد. رومی‌ها حتی در بعضی از زمینه‌ها، از تمدن ایران در عصر اشکانی و ساسانی تأثیر پذیرفتند.

دین: در روم معابد فراوانی وجود داشت که مردم برای پرستش به آن‌جا می‌رفتند. در این معابد معمولاً غیب‌گو‌هایی وجود داشت که مردم به آن‌ها معتقد بودند.

مسیحیت، در جامعه‌ی رومی تأثیر بسیار عمیقی پدید آورد که از آن جمله می‌توان به تغییر در اندیشه‌های آنان اشاره کرد. مسیحیان به خدایان رومی، قداست و پرستش امپراتوران و اموری از این قبیل اعتقاد نداشتند. به همین دلیل، در اوایل با بغض و کینه‌ی کاهنان و مأموران دولتی

روبه‌رو بودند اما با گسترش مسیحیت اندیشه‌های دینی آنان جای اندیشه‌های کهن را گرفت. به علاوه، برخی از اندیشه‌های دینی ایرانیان در بخش‌هایی از اروپا رسوخ یافت؛ مثلاً، پرستش میترا و نیز اندیشه‌های مانی از آن جمله است.

راه‌ها: از طریق جاده‌ی ابریشم، کالاهای چین و ایران مانند ابریشم، پارچه و ... به روم می‌رفت که در آن‌جا مشتاقان فراوان داشت. از طریق این راه‌ها، انسان‌ها در سراسر قلمرو روم رفت و آمد می‌کردند و علاوه بر کالاهای تجاری، اندیشه‌ها و آداب و رسوم ملل مختلف را به تدریج به جاهای دیگر می‌بردند.

زندگی اجتماعی: در اوایل تشکیل حکومت روم، جامعه‌ی رومی از سه گروه اصلی رومی‌های اصیل، مردمان غیر رومی و بردگان تشکیل شده بود. حق مالکیت زمین و شرکت در انتخابات مخصوص گروه اول بود و مقامات بالای کشوری نیز از میان آن‌ها انتخاب می‌شدند اما این وضع با گذشت زمان تغییر کرد و گروه دوم از طریق اعتراضات و اقدامات فراوان به تدریج توانستند از امتیازات گروه نخست برخوردار شوند. بردگان در روم، وضعی اسف‌بار داشتند، از این رو، گاهی شورش می‌کردند. در جامعه‌ی رومی، گروه‌های مختلف مردم به شغل‌های گوناگون اشتغال داشتند. طبقات ثروتمند، بسیاری از اوقات خود را در تئاترها، و مسابقات ورزشی می‌گذراندند. خانه‌های آنان بسیار بزرگ بود و شامل قسمت‌های لازم مانند اتاق خواب، حمام، آشپزخانه، محل سکونت بردگان و ... می‌شد.

فکر کنید و پاسخ دهید:

آیا می‌دانید رومیان بیش‌تر به کدام مسابقات

ورزشی علاقه داشتند؟

یکی از آملی تئاترهای رومی‌ها با ظرفیت ۲۵۰۰۰ نفر. دیدن نمایش‌های مختلف از جمله مهم‌ترین تفریحات رومیان — به ویژه طبقات اشراف و بزرگان رومی — بود.

هنر و معماری: از روم باستان آثار فراوانی چون ظرف‌ها، سکه‌ها، سلاح‌ها، بناها، گچ‌بری‌ها و مجسمه‌ها برجای مانده که پژوهشگران با مطالعه‌ی آن‌ها توانستند به نکات بسیاری درباره‌ی تمدن روم پی ببرند. به ویژه، رومی‌ها در ساختن پل، مجسمه و انواع ساختمان پیشرفت نمودند. بناهای رومی شامل معبدها، کاخ‌ها، پادگان‌ها و گردشگاه‌هاست که نمونه‌هایی از آن‌ها در کشورهای امروزی موجود است.

رومیان مسابقات ورزشی و رزمی را در مکان‌هایی مانند ورزشگاه‌های امروزی برگزار می‌کردند. در این مکان‌ها، بردگان را به جنگ تن‌به‌تن وادار می‌کردند و از تماشای جنگ و خونریزی آن‌ها لذت می‌بردند!

بقایای شهر پمپئی، یکی از شهرهای روم باستان. این شهر در اواخر قرن اول میلادی در اثر فعالیت آتش‌فشانی کوه وزوو در زیر گدازه‌ها مدفون شد. در اوایل قرن ۱۸ میلادی بود که ایتالیایی‌ها در حین حفز زمین از وجود چنین مجموعه‌ی دفن شده‌ای باخبر شدند و از آن پس، به تدریج، این شهر را از زیر گدازه‌ها و خاکسترهای آتش‌فشانی بیرون آوردند.

پرسش‌های نمونه

- ۱- علل و چگونگی بیدایش دولت - شهرها در یونان را توضیح دهید.
- ۲- علت و نتیجه‌ی جنگ‌های پلوپونز چه بود؟ آیا می‌دانید دلیل نام‌گذاری این جنگ‌ها به «پلوپونز» چیست؟
- ۳- اعتقادات دینی یونانیان باستان را با آنچه در دوره‌ی هخامنشی در ایران رایج بود، مقایسه کنید.
- ۴- علل پیشرفت علم و فلسفه در یونان باستان چه بود؟
- ۵- علت و نتیجه‌ی جنگ‌های پونیک چه بود؟
- ۶- گروه‌های اصلی در جامعه‌ی روم کدام‌ها بودند؟ حقوق و وضعیت هر یک از آن‌ها چگونه بود؟

اندیشه و جست و جو

- ۱- درباره‌ی تبادلات فرهنگی یونانیان و رومیان با ایرانیان مطلبی بنویسید.
- ۲- درباره‌ی یکی از آثار تاریخی مشهور یونان یا روم باستان گزارشی تهیه کنید.